

Aukštaitiškos juostos sugrįžo į gyvenimą

Eksponuojamos juostos iš Utenos, Rokiškio, Kupiškio ir Švenčionių muziejų fondų bei išaustos panevėžietės tautodailininkės Irenos Onos Vilienės ir jos sūnaus.

Renginio metu. Iš kairės: mokytoja Eglė Uldukienė ir muzikos mokytoja Daiva Šakickienė.

THE RETURN OF AUKŠTAIČIAI SASHES

Violeta ALEKNIENĖ

In every epoch, the traditional culture arouses joy and the need for it. The rebirth of the national costume shows that the national feelings still exist and bring the values of the ethnic culture back to life. Sashes is the only accessory in clothes that enlivened the traditional Lithuanian male, female and children clothing. Alas, the changing cultural, social and economic life has buried in oblivion a part of the national uniqueness – old crafts, moral and material values of the ethnic culture encouraged by them. Aukštaičiai sashes are found in the funds of many museums, however, they are old and in bad condition. Also, very few exhibitions of sashes are organized and no informational about them is publicised. The publication introduces to the educational projects on weaving and binding of sashes of Aukštaitija region, preservation, protection and presentation of extant museum values.

Violeta ALEKNIENĖ

Tradicinės kultūros dalykai kiekviename laikmetyje suteikia daug džiaugsmo, išauga jų poreikis. Tautinio kostiumo atkūrimas rodo, kad nacionaliniai jausmai yra išlikę, padeda sugrąžinti etninės kultūros vertybes į gyvenimą. Juostos – vienintelės drabužių dalys, teikusios gyvumo tradiciniam lietuvių vyrų, moterų, vaikų drabužių komplektui. Tačiau besikeičiantys mūsų kultūrinio, socialinio bei ekonominio gyvenimo įvykiai į užmarštį nusineša tautos savasties dalį – senuosius amatus, jų veikloje sukurtas dvasines ir materialines etninės kultūros vertybes. Muziejų fonduose yra saugomos įvairios aukštaitiškos juostos, tačiau jos yra blogos kokybės, mažokai rengiama parodų, vykdoma sklaida.

Kupiškio etnografijos muziejaus darbuotojai siekdami prisidėti prie savojo regiono juostų pynimo, audimo ryšimo amato, išlikusių muziejinių vertybių išsaugojimo, puoselėjimo, sklaidos parengė projektus „Aukštaitiškos juostos“ (etninės kultūros projektų fondas) „Pūtūkstantmečio klodu – senosios aukštaitiškos juostos“ (vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos projektų fondas).

Projektų tikslų ir uždavinių įgyvendinimui pasirinkome paprastus ir efektyvius įgyvendinimo būdus. Labai svarbi ir reikšminga išliekamąją vertę turinti projekto dalis. Tai seserų Stefanijos, Mikalinos, Elvyros Glemžaičių surinktų ir saugomų Kupiškio etnografijos muziejaus fonduose juostų atkūrimas. Aštuonias sėmėgines juostas atkūrė tautodailininkė Ona Irena Vilienė. Jos numatomos eksponuoti naujai renovuotose Kupiškio etnografijos muziejaus patalpose.

Aukštaitiškų juostų įvairiaspalviais raštais papildė Adomo Petrausko muziejus 2009 m. birželio 12d. Čia rinkosi svečiai ir dalyviai į parodos „Aukštaitiškos juostos“ pristatymą ir seminarą „Aukštaitiškos“ juostos,

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus specialistė Inga Nėnienė moko pinti juostas.

jų technika, koloritas, raštai. Šventėje, kurioje dėstyta ne tik teorinė medžiaga, bet vyko ir vertingi praktiniai juostų audimo mokymai, buvo apjuosta sutartinėmis, skudučių melodijomis, liaudies dainomis.

Šaltokai rudenišką popietę renginys pradėtas nuo parodos pristatymo. Ji tikrai buvo vertinga – eksponuotos net 57 įvairia technika sukurtos aukštaitiškos juostos. Tai garsiosios tautodailininkės Onos Irenos Vilienės ir jos sūnaus Gvido Vilio sukurtos, Rokiškio krašto, Utenos kraštotyros, Kupiškio etnografijos, Nalšios (Švenčionių rajonas) muziejų fonduose saugomos XIX a. pab. – XX a. pr. sukurtos juostos.

Džiugino tai, kad parodoje puikavosi ir jaunųjų audėjų, pynėjų iš Kupiškio Povilo Matulionio pagrindinės mokyklos bei Subačiaus gimnazijos mergaičių bandymai – pirmosios juostos. Projekto metu mergaitės susipažino su juostų audimo, pynimo, ryšimo specifikos bruožais, medžiagos parinkimo, pynimo technika, seserų Glemžaičių surinktomis, šiuo metu Kupiškio etnografijos muziejuje saugomomis juostomis. Įsivainę teorines žinias, stebėję ir matę begales juostų pavyzdžių jos ėmėsi praktinės veiklos. Užsiėmimų metu pačios pynė, rišo, audė juostas ir jas pristatė parodoje.

Renginyje apsilankiusi Kupiškio rajono savivaldybės Kultūros ir švietimo skyriaus specialistė Irena Mockuvienė pasidžiaugė prasmingu projekto akcentu – mokinių įtraukimu į šį darbą. Tai proga ne tik išmokti austi, bet ir ugdomas tautos paveldo puoselėjimas, sklaidos nuostatos. Šis projektas pavadintas neatsitiktinai „Po tūkstantmečio klodu – senosios aukštaitiškos juostos“ minint Lietuvos tūkstantmetį verta žinoti, mokyti ir perimti dar nepražuvusius senuosius amatus.

Parodos metu Kupiškio Lauryno Stuokos-Gucevičiaus gimnazijos mergaitės giedojo sutartines (vadovė Eglė Uldukienė) Subačiaus gimnazijos mokinių folkloro ansamblio „Kumponiukas“ dalyviai grojo skudučiais, atliko liaudies dainas.

Seminare teorinę medžiagą perteikė ir mokė pinti, rišti juostas lektorės: Kupiškio rajono savivaldybės kultūros centro folkloristė Alma Pustovaitienė, „Nalšios“ muziejaus specialistė Inga Kujalienė, Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus specialistė Inga Nėnienė.

Parodos pristatyme ir seminare dalyvavo eksponatų autorė iš Panevėžio, tautodailininkė O. Vilienė, kuri, kaip pati sakė, juostomis susidomėjusi jau vaikystėje, o jų audimu – jaunystėje. Prie juostų kūrimo moteris praleido apie tris dešimtmečius. Šio senojo lietuviško amato paslapčių ji mokėsi seminaruose, bendradarbiaudama su patyrusiomis audėjomis, peržiūrėdama muziejų fondus. „Dabar audžiu, rišu tiek, kiek man reikia. Esu išbandžiusi visus pynimo būdus“ – taip kalbėjo tautodailininkė, likusi seminario metu rišti ir pamokyti susidomėjusius šiuo amatu.

Pirmoji lektorė Alma Pustovaitienė papasakojo apie pirmines senųjų juostų reikšmes, apibūdino aukštaitiškas ir kupiškėniškas juostas. Kupiškio krašte buvusios populiariausios pintos juostos. Jas pindavo iš vilnionių, įvairių atspalvių siūlų, kitaip vadinamų skaisgijomis. Juostose dominuoja eglutės, vingeliai, rombai. Visi raštai turi savo reikšmę: eglutė – pasaulio medis, rombai vaizduoja dirbamos žemės plotus. Kupiškietė akcentavo, kad juostos buvo labai branginamos, perduodamos iš kartos į kartą. Apie jų reikšmę liudija ir tai, kad žmogaus liemuo dar ir dabar neretai pavadinamas juosta. Be to, ji buvo įtraukta į lietuvių tautinį kostiumą.

Inga Kujalienė pasakojo apie aukštaitiškų juostų atlikimo techniką ir raštus. Ji teigė, kad padaryti juostą yra paprasta. Reikia vilnionių, namuose suktų raudonų, žalių, geltonų ir violetinių siūlų, pieštuko, liniuotės. Lektorė rodė ir mokė seminario dalyvius kaip sudėti spalvas ir pinti. Juostų žinovė teigė, jog jai patinka dvinytės juostos ir akcentavo vieną labai svarbų dalyką, ketinantiems puošti juostomis – jos rišamos po liemene, o rišti jas virš liemenės – didelė klaida.

Inga Nėnienė pasidalijo teorinėmis ir praktinėmis žiniomis apie vytiškas ir pintines juostas. Pasirodo, vytiškos juostos labai senos – jų gabalėlių, atspaudų ant ašocių randama nuo IV a. Viešnia pasakodama apie juostas demonstravo jų gamybos techniką. Jos teigimu, vytiškos juostas išpopuliarino tautodailininkė Birutė Janavičienė. Ši audėja savo juosta apjuosė Seimą, siekdama taip išreikšti tautos vienybę. Vytiškos atlikimo technika labai sena ir svarbi. Šia technika atliktos juostos paplitusios Lietuvoje ir puošia folkloro ansamblių dalyvius.

Kalbėdama apie juostas, nepamiršo ir jų raštų – rombėlių, kryžėlių, žalčiukų, eglučių žirgėlių. Jie visi turėję reikšmę, likusią iš asociatyvaus mąstymo. Lektorė atskleidė įdomų faktą – Ukmergės rajone rasta juostų, vadinamų šimtarastėmis, kurių raštas nesikartoja. Šie kūriniai yra M. K. Čiurlionio ir Šiaulių „Aušros“ muziejuose.

Norintieji pasipuošti juostomis ar mokyti vaikus turėjo puikią galimybę pasimokyti šio seno amato. Tai sudomino Aukštaitijos regiono muziejininkus, bendrojo lavinimo mokyklų mokytojus, kaimų bendruomenių moteris. Moterų grupelės apsupo kantrias lektoras.

Renginiui originalumą, savitumą suteikė aukštaitiškos klėties aplinka. Parodą „Aukštaitiškos juostos“, kuri Adomo Petrausko muziejuje veikė nuo 2009 m. birželio – rugpjūčio mėnesiais, aplankė 547 lankytojai. ■

Aušros Jonušytės nuotr.

Tautodailininkė Irena Ona Vilienė moko pinti juostas. Kairėje: Antaša-bendruomenės pirmininkė Ona Pauliukienė.